

okolnostima rada pojedinca. Međutim, kada se uspoređi s plaćama ostalih službenika, može se vidjeti da su liječnici u 18. stoljeću bili najbolje plaćeni državni službenici u Dubrovačkoj Republici.

Ivan Badanjak

Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti: zbornik radova sa znanstvenog skupa Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti održanog u Biogradu 25. travnja 2014., uredio Božo Došen, Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru; Općina Pakoštane, 2017, 549 stranica

U svibnju 2014. godine održan je znanstveni skup *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti* u organizaciji Ogranka Matice hrvatske u Zadru, Općine Pakoštane i Mjesnoga odbora Vrana. Tri godine kasnije objavljen je istoimeni zbornik kojim je nastavljena dosadašnja tradicija sustavnoga istraživanja kulturno-povijesne baštine biogradskoga kraja i sjeverne Dalmacije. Urednik zbornika Božo Došen napomenuo je u *Predgovoru* (7-11) da je ova tradicija počela još 1970. godine kada je održan znanstveni skup *Povijest Vrane. Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, koji je godinu dana kasnije rezultirao prvim ovakvim zbornikom.

Nakon predgovora i tri pozdravna govora (13-19), koja su izlagačima skupa uputili Božo Došen, Božidar Šimunić i Mladenko Čirjak, slijedi članak *Toma Ilirik iz Vrane - katolički reformator 15. i 16. stoljeća* (21-38) u kojemu je Stanko Josip Škunca predstavio život te propovjedničku, misionarsku i teološku djelatnost istaknutoga franjevca Tome Ilirika. Iako je fra Toma rođen u Vrani kod Biograda, autor primjećuje da je njegovo evanđelističko propovijedanje na brojnim misijama diljem Europe, koje je bilo praćeno plodnom spisateljskom djelatnošću i brojnim

čudesima, ostalo gotovo nezamijećeno u njegovoj domovini.

Željko Miletić u članku *Rimski akvedukt Vrana-Zadar* (39-52) raspravlja o tehničkim, arhitektonskim i građevinskim elementima spomenutoga vodovoda. Oslanjajući se na dosadašnja istraživanja koja je poduzeo Boris Ilakovac, autor propituje i donosi nove hipoteze o građevinskim fazama i izvedbenim rješenjima zadarske dionice vodovoda. Na ovaj članak tematski se nastavljaju sljedeća tri priloga autora Radomira Jurića, Ante Uglešića i Karle Gusar te Mate Ilkića i Marka Meštova. U članku *Srednjovjekovni spomenici na vranskome području* (53-74) Radimir Jurić donosi pregled srednjovjekovnih nalazišta na vranskome području koja datiraju od 8. do 15. stoljeća. Riječ je o ranosrednjovjekovnim grobljima, sakralnim objektima te ostacima utvrda i srednjovjekovnih sela, koji su predstavljeni bogatim slikovnim materijalom. Slijedi članak *Dva srednjovjekovna groba s nalazišta Pakoštane - Crkvina* (75-90) u kojemu autori Ante Uglešić i Karla Gusar analiziraju arhitektonske ostatke, popisuju grobne nalaze i datiraju godine višestrukih ukopa pokojnika u dvije zidane grobnice. Prikaz do sada neobjavljene numizmatičke kolekcije s područja Vrane donose Mato Ilkić i Marko Meštrov u članku *Noviji nalazi novca iz srednjega i ranoga novog vijeka s područja Vrane* (91-106). Autori su detaljno popisali četrdeset i pet različitih kovanica iz razdoblja od 13. do 18. stoljeća, koje prema mjestu pronalaska i svojemu podrijetlu pridonose boljemu poznavanju opticaja novca i numizmatičkoj topografiji u Vrani.

U članku *Srednjovjekovna sela vranskoga distrikta (od 1409. g. do dolaska Osmanlija)* (107-178) Ivna Anzulović ubicirala je srednjovjekovna sela vranskoga distrikta te njihova naselja, crkve i stanovništvo. Autorica je posebnu pozornost posvetila položaju i izgledu vranske utvrde i varoši, a tamošnje je crkve, kuće, gospodarske objekte i njihove vlasnike rekonstruirala na temelju zadarskih bilježničkih spisa. Upravo je na temelju zadarskih bilježničkih spisa Zoran Ladić

predstavio prisutnost Vranjanina u Zadru u razdoblju od 1289. do 1403. godine. U svom članku *Kasnosrednjovjekovni stanovnici Zadra podrijetlom iz Vrane u zadarskim bilježničkim spisima* (179-206) autor je analizirao spol vranskih doseljenika u Zadru, njihov društveni položaj, vlasništvo nad pokretninama i nekretninama, uklopljenost u zadarsko društveno i pravno uređenje te dinamiku njihove pokretljivosti prema Zadru.

Pavao Kero u članku *Župa Vrana* (207-238) donosi prikaz zgrada, pokretnina i nepokretnina vranske župe kao i popis njezinih župnika od 1440. do 1971. godine te župljana koji su stradali u Drugome svjetskom ratu. Među crkvenim nekretninama u Vrani ističe se srednjovjekovni kraljevski samostan Sv. Grigura, važnost kojega je predstavio Tomislav Galović u članku "*Sancti Gregorii monasterium, cui Urana est uocabulum*" (239-256). Galović valorizira dosadašnje spoznaje i povijesnu građu o ovome samostanskom zdanju, a posebnu pozornost posvećuje diplomatskoj izvori prema kojemu je kralj Zvonimir samostan darovao Apostolskoj stolici koja je, pak, samostan predala templarima. O djelovanju templara na hrvatskim prostorima upoznaje nas Juraj Balić u članku *Templari u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na templare u Vrani* (257-270) u kojemu razmatra važnost templarskoga posjeda u Vrani za koju neki autori smatraju da je bila vrhovno sjedište templarske pokrajine Ugarske i Hrvatske.

U članku *Bosanski kraljevski dvor i dalmatinski gradovi* (271-282) Milko Brković predstavlja povijesne okolnosti nakon smrti Ludovika I. (1382.), koje su dovele do težnje srednjovjekovnoga bosanskog dvora, hrvatskih velmoža i dalmatinskih gradova da Bosna, Hrvatska, Dalmacija i Slavonija postanu jedna kraljevina na čelu s bosansko-humskim vladarima. U svom drugom doprinosu zborniku pod nazivom *Rogovska opatija i Vrana* (283-300) Tomislav Galović je opisao srednjovjekovne odnose i povezanost Rogovske opatije i Vrane kroz međusobne benediktinsko-templarske sporove oko zemlje. Slijedi članak *Stanovništvo*

Vrane u svjetlu jedne seobe Morlaka početkom Morejskoga rata (301-312) autora Marka Rimca. Raščlambom podataka iz mletačkoga katastra iz 1705. godine autor je problematizirao okolnosti koje su dovele do naseljavanja pobunjenih Morlaka na mletački teritorij, a zatim i razloge njihova ostanka na području Ravnih kotara.

Krešimir Regan u članku *Plemićki grad Vrana* (313-360) donosi povijesni pregled i arhitektonski opis grada Vrane s ciljem razvoja i rekonstrukcije grada tijekom kasnoga srednjeg i novoga vijeka. U članku *Ivan Vranjanin – mletački admiral u Lepantskome boju* (1571.) (361-380) Lovorka Čoralić i Ivana Prijatelj Pavičić predstavile su značenje Ivana Vranjanina u mletačkoj mornarici tijekom Lepantske bitke uz poseban osvrt na Vranjaninov oporučni spis i oltar u crkvi San Giuseppe.

Slijede tri članka koji problematiziraju mletačko-osmanske odnose u 16. i 17. stoljeću. Filip Novosel u članku *Na granici Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva: Opsada Vrane i vojna revolucija na prostoru Dalmacije u vrijeme Kandijskog rata* (1645. – 1669.) (381-394) analizira vojni pohod koji je rezultirao mletačkim zauzimanjem Vrane tijekom Kandijskoga rata, a posebni naglasak stavlja na usporedbu opremljenosti i vojne tehnologije dviju suprotstavljenih snaga. U članku *Rat i mir na šibensko-zadarskom području u drugoj polovici 16. stoljeća i politika osmanske Porte* (395-410) Vjeran Kursar - na temelju podataka iz arhivske zbirke *Mühimme deftera* iz Osmanskoga arhiva predsjedništva Vlade - rekonstruira razne segmente osmansko-mletačkoga suživota; od nesuglasica oko razgraničenja preko trgovačkih veza do migracija. Pri tome zaključuje da je Porta u vrijeme mira nastojala voditi dobrosusjedsku politiku s mletačkom Dalmacijom i to bez obzira na partikularne interese osmanskih lokalnih vlasti. Tematski slijedi članak *Stanje na mletačko-turskoj granici na području Vrane u 17. stoljeću na temelju dokumenata pisanih hrvatskom ćirilicom (bosanicom) i glagoljicom* (411-438). U njemu autorica Grozdana

Franov-Živković na temelju Dragomanskih spisa iz Državnoga arhiva u Zadru opisuje svakodnevni život na osmanskoj-mletačkoj granici koji su karakterizirale pritužbe i incidenti, ali i prijateljski i pomirbeni odnosi.

Božo Došen u članku *Vlasi u Ravnim kotarima* (439-454) analizira podrijetlo Vlaha te prati njihovo naseljavanje u Ravne kotare za vrijeme Osmanlija, a posebnu pozornost poklanja analizi vlaškgoga vokabulara koji se upotrebljava u Ravnim kotarima i Donjim kotarima. Zatim slijedi članak *Biograđani i Vranjani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama* (455-474) autorica Lovorke Čoralčić i Maje Katušić. Osim što su na temelju izvornoga arhivskog gradiva mletačke provenijencije istražile udio Biograđana i Vranjana u mletačkim pješačkim i konjaničkim postrojbama te učestalost njihova spominjanja u izvorima, autorice su predstavile i opće podatke o zapovjednicima postrojbi, mjestima njihova djelovanja te fizička obilježja onovremenih vojnika. Petar Runje je u članku *Svećenici glagoljaši u Vrani (s posebnim osvrtom na Zablaće u srednjem vijeku)* (475-484) prikazao djelovanje spomenutih svećenika koncem 15. i početkom 16. stoljeća na temelju arhivskih izvora Državnoga arhiva u Zadru. Analizu morfoloških i fonoloških osobina te sintaktičke i leksičke posebnosti vranskoga govora predstavili su Josip Lisac i Marijana Tomelić Čirilin. U svojem članku *Govori vranskoga kraja* (485-496) zaključili su da vranski govor pripada novoštokavskome ikavskom dijalektu. U članku *Ranorenesansni arhitekt Lucijan Vranjanin (Luciano Laurana)* (497-518) Andrija Munjaković predstavio je djela Lucijana Vranjanina, koji je prema autoru bitno pridonio preporodu klasične arhitekture i strukturiranju novovjekovnoga grada. Izak Špralja je temeljem snimke glagoljaškoga pjevanja u Vrani iz 1963. godine analizirao posebnosti crkvenoga pjevanja, koje je predstavio u članku *Glagoljaško pjevanje u Vrani* (519-540). Zbornik zatvara članak Marcela Bačića *Muzikalna ljepota Francesca Laurane* (541-549) u kojemu autor analizira kiparski opus Frane Vranjanina.

Prikazani zbornik nesumnjivo će koristiti širokome krugu čitatelja jer multidisciplinarnim pristupom obrađuje raznovrsne teme koje su ključne za bolju valorizaciju vranskoga područja. Upravo je suradnja znanstvenika raznih struka, od povjesničara preko arheologa i jezikoslovaca, osigurala sadržajnu i iscrpnu analizu povijesno-kulturne baštine Vrane i na taj način dala snažni poticaj za nastavak ove hvalevrijedne tradicije koja se ogleda u održavanju znanstvenih skupova i širenju znanja o bogatoj povijesti sjeverne Dalmacije.

Ruža Radoš Čurić

Demografske promjene i kulturna baština Hrvata u Boki kotorskoj, uredili Roko Mišetić i Maja Katušić, Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište, 2018, 259 stranica

Zbornik radova *Demografske promjene i kulturna baština Hrvata u Boki kotorskoj* proizašao je iz istoimenoga znanstvenog skupa koji se u listopadu 2017. godine u organizaciji Odjela za sociologiju Hrvatskoga katoličkog sveučilišta održao u Zagrebu i Kotoru. Sam zbornik opseže preko 250 stranica te je podijeljen u tri dijela. Nakon uvodnih riječi urednika slijedi znanstveni dio, koji se sastoji od deset članaka – sedam članaka koji obrađuju razne aspekte materijalne i nematerijalne kulturne baštine te tri članka koja su posvećena pitanju razvoja stanovništva na području Boke kotorske.

Autor prvoga članka je Mario Bara s Odjela za sociologiju na Hrvatskome katoličkom sveučilištu. U radu *Osvrt o hrvatskim autohtonim manjinama, hrvatskom iseljeništvu i Hrvatima u Bosni i Hercegovini* (9-25) prikazuje nastanak hrvatskih manjinskih i iseljeničkih zajednica, ističe položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini te ukazuje na specifičnosti, ali i na neke zajedničke karakteristike tih